

An aerial photograph of a mountainous landscape. The terrain is a mix of green grassy fields and dense, bare trees, suggesting a late autumn or winter setting. In the lower-left quadrant, there are two small buildings with red-tiled roofs. The background shows rolling hills and a distant mountain range under a cloudy sky.

exteriors

Aiats, entre alls i herois

Text > **J. N. SANTAEULÀLIA**
Foto > **ERNEST COSTA**

Avui visito Aiats, entre Osona i la Garrotxa, al Collsacabra. M'hi atrau, primer de tot, el topònim. Que també és un antropònim. Quants Ayats hi ha esgarriats pel món? Vull creure que la nissaga va dispersar-se pel món des d'aquest tocom concret.

Provinents de Cantonigròs, aparquem prop de la masia d'Aiats, voltada de prats, a l'estreta vall del torrent d'Aiats, sota la rocallosa cinglera d'Aiats. Tot, aquí dalt, duu el nom d'Aiats.

M'acompanya en Jordi Pagès, de Torroella, que de cognom matern es diu Ayats. Em plau visitar amb ell l'hipotètic bressol secular de la seva sang i compartir, qui sap, alguna vibració tellúrica.

Deixem el mas enrere i seguim un viarany que s'enfila per la cinglera. Quin tirapits! Ens aturem al grau de

l'Escaleta per contemplar la vista, una excusa tan bona com cap altra per recuperar l'alè. Represa la marxa, aviat som al capdamunt: un pla una mica rost, ple de falgueres. Nom? Pla d'Aiats, naturalment. També hi ha una barraca: el cortal d'Aiats. Seguim a mà dreta, deixant a l'esquerra la fageda de la бага d'Aiats. Vorejant la cinglera, arribem sense esforç al cim d'Aiats.

Quina panoràmica, des d'aquí! Es veuen l'altiplà de Falgars i l'ermita de Sant Miquel de Castelló. Tot darrere emergeixen les agulles del Puigsacalm. Sota l'onduant cinglera de Falgars s'estén la vall d'en Bas, pel centre de la qual anguileja el Fluvià, cenyit d'arbres de ribera. Les corbes del riu combinen bé amb la geometria rectilínia dels sembrats. Més enllà es veu Olot, enclotat entre volcans. L'abrupte muntanyam de l'Alta

Garrotxa griseja en la distància. I, al fons de tot, mig desdibuixat per la calitja, s'eleva el Canigó.

En Jordi i jo esmorzem arran de cingle. En acabat, rumiem sense esquellots sobre la qüestió antroponímica. «A mi», diu en Jordi, «em sembla molt fonamentada l'explicació etimològica d'en Coromines». «Què diu?» «Que Ayats ve de *allats*: 'terra d'all's'». «Mmmm.» No m'acaba de fer el pes. «Doncs mira», diu en Jordi, obrint la mà, on té dues plantetes, «no són alls silvestres, això? Els he arrancat pel camí amb la navalla. Tot n'és ple.» No hi entenc gaire: per mi, tant podrien ser alls com cebes. «A mi també m'interessa Aiats», dic. «Fa molts anys, quan escrivia la novella *Terra negra*, vaig posar el cognom d'Ayats a un dels protagonistes, un general carlí. Buscava un nom d'aquestes terres,

però amb connotacions èpiques, i Ayats s'assembla molt a Ajax, el poderós guerrer de la *Ilíada*.» «Un cognom d'origen grec?», fa en Jordi, escèptic. «A Internet», em defenso, «he llegit que pot derivar del nom llatí *Adiacus*, alteració del grec *Ajax*».

Ambdues teories estan agafades amb pincetes. Discrepants però ben avinguts, baixem pel coll d'Aiats i la coma d'Aiats, seguint el curs del torrent d'Aiats. Poc abans d'arribar al mas, ungim la cara i les mans amb l'aigua ancestral.

Dins el cotxe, tornem a mirar la cinglera.

«De tota manera», dic, «crec que és millor descendir d'Ajax que d'un manat d'all's».

«No sé què dir-te», replica en Jordi, «què van ser primer, els alls o els herois?».